

lőikhez hasonló lendülettel és lelkesedéssel. A komlósikai ruszin tájház őrzi az ország ma már egyetlen eredeti kabolás kemencéjét; kiállítása jól tükrözi az erdei munkákból igen szűkösen élő ruszinok tárgyi kultúráját. Répáshután hasonlóképpen helyet kapnak a szlovákságra jellemző erdei iparok emlékei: a kollekción szép darabjai a XVIII–XIX. századi hutaüvegek. A rátkai német tájház a Tokaj-Hegyalja virágzó kereskedelmének, bortermelésének is emléket állít, maga az épület pedig a XIX. század első felének magas szintű kőfaragó mesterességét dicséri.

Szerencsés fekvésének köszönhetően nagy látogatottságnak örvend a *Jósvafői Tájház*, amely a teljes műemléki védelem alatt álló település egyik lakóházában kapott helyet. Jósvafő, mint országos jelentőségű idegenforgalmi célpont jól tudja hasznosítani ezt a múzeumi kiállítóhelyet és természetesen az egész község még meglévő épített örökségét. Hasonlóan látogatott az edelényi *Borsodi Tájház*, amelynek a megye többi intézményével szemben jelentős (több ezres) saját tárgyi gyűjteménye van. A ma már négy épületet magába foglaló tájház-együttesben a borsodi földvár régészeti kiállítása, egy kádár-, egy cipész- és egy kovácsműhely, az edelényi juhászok szép gyűjteménye és a Kachelmann-textilgyűjtemény csipkekiállítása látható.

A fő közlekedési utaktól és az idegenforgalmi célpontoktól távolabb fekvő tájházaink közül jelentős értéket képvisel a tardi *üstökös ház*, mert ma már egyedül itt látható – igaz, rekonstruált formában – az egykor szélesebb körben elterjedt bükkaljai üstökös tetőtípus. A két épület egyikében egy lakóház berendezése, a másikban a tardi matyó textilkultúra szép gyűjteménye látható. A Zemplénben a füzéri vár lábánál látogatható a *Füzéri Tájház*, mely az abatóji Hegyköze egykor jellemző sátoraljaújhelyi festett asztalosbútorral van berendezve. A Sajó-Hernád mente egyik legszebb népi épületében van az *Ónodi Tájház*, az ónodi kerámia szép gyűjteményével, udvarán kocsiszínnel. Az 1980-as években még nagyrészt ismeretlen és felméréstelen volt a Bodroghöz népi műemlékállománya. Ez a helyzet azóta változott, amit a *Cigándi Tájház* elmúlt évi átadása is jelez. A Bükkalja sajátos lakóhely-típusát képviseli a cserépváraljai *Barlanglakás Tájház*; a közeli Cserépfalu határában álló *Oszlái Tájház* gyakorlatilag alig fogad látogatókat.

A tájházak iránti érdeklődés az 1990-es években sem csökkent, sőt napjainkban mintha újabb alapítási és szervezési hullámnak lennének tanúi. Az elmúlt két évben három újabb tájház illetve helytörténeti gyűjtemény (Viszló, Pusztafalu, Mezőcsát) alapítása és működési engedélyért való folyamodása volt napirenden, a komlósikai ruszinok pedig újabb gyűjteménnyel és kiállítóhellyel próbálják bővíteni tájházukat. Néhány éve elindult egy rendszeres konferencia-sorozat a tájházak problémái kapcsán, melynek évről évre más-más település ad helyszínt. A jelenlegi tendencia megyénkben azt mutatja, hogy a hagyományos múzeum-jelleg helyett egyre inkább az idegenforgalom, a faluturizmus szempontjait is figyelembe vevő, komplex hasznosítású népi műemlékek irányába fog mozdulni a tájházak működése.

Tóth Arnold

Miskolc két háziezrede

Miskolc a XIX. század utolsó évtizedeiben rohamos fejlődésnek indult. A szabad királyi városok mintájára szervezett városvezetés a település fontosságát azzal is hangsúlyozni kívánta, hogy nagyszabású laktanyaépítési programot dolgozott ki, és a századfordulóig valamennyi fontos fegyvernem részére laktanyákat épített. Ezeket a hadikincstár átvette és benépesítette. Megvalósult a régi szándék: Miskolc katonaváros lett.

A következőkben két miskolci – a hadtörténetben is emlékezetes szerepet játszott – gyalogezredről kell megemlékezni. Főként azért, mert mindkettő viselte a „Miskolc háziezrede” címet. A régebbi, az 1860-as alapítású, császári és királyi 65. sz. „Lajos Viktor”, a másik az 1890-ben szervezett magyar királyi 10. honvéd gyalogezred.

A cs. és kir. 65. gyalogezred

Az ezredet 1860. február 1-én az 5. sz. eperjesi, az 58. sz. stanislaui gyalogezredek egy-egy zászlóaljából és a Miskolcon állomásozott un. borsodi zászlóaljból szervezték. Hadkiegészítési területe Bereg, Szabolcs és Zemplén vármegye volt. Az I. és III. zászlóalj Miskolcon, a II. zászlóalj Munkácson, a IV. pedig Besztercebányán állomásozott. Munkácson volt a hadtáp és az utánpótlás bázisa, ezért a világháborúban az ezredet a hadijelentésekben gyakran munkácsiként emlegették.

Az ezredtulajdonos Lajos Viktor főherceg, Ferenc József legfiatalabb öccse, első parancsnoka Franz Adler von Adlerschwungen volt, de legénysége csaknem teljes egészében magyarokból, tisztikara a magyarok mellett osztrákokból és lengyelekből állott.

A 65-ösök léte és a helyőrségi feladatok ellátása nagymértékben enyhítette azt a feszültséget, amelyet a korábban gyakran változott idegen ajkú alakulatok jelenléte okozott. Az ezred tisztikara és legénysége hamar beilleszkedett a város életébe. Különösen emlékezetes volt a jőnevű cseh karmesterek vezetése alatt működött zenekar rendszeres szereplése a színházban, az Apolló moziban, a bálokon és egyéb vigalmak alkalmával.

1878. augusztus 31-én, a pusztító árvíz idején a 65-ösök a mentésből derekasan kivették a részüket. Mentés közben Oppelt főhadnagy és 5 közlegény életét veszítette. A legénység a város által részükre felajánlott 400 Ft. jutalomról lemondott az árvízkárosultak javára. A király 3 tisztet és 16 közlegényt kitüntetett hősie helyállásukért.

Az ezred jelentős fegyverténye volt – az 1866-os osztrák-porosz-olasz háborúban – Custozza elfoglalása. Ezzel a 65-ösök a már vesztesre álló csata sorsát megfordították.

A világháború kitörésekor az ezred az elsők között vonult az orosz harctérre, Stanagoray Stanoilovits István ezredes vezénylete alatt. Része volt a limanovai győzelemnek, a gorlicei áttörésnek, a Brussilow offenzíva elhárításának. 1916 augusztusában a románok elleni első győzelmes csatát ők vívták meg Fogaras környékén. 1918 februárjában az ukránokkal megkötött különbéke után az ezred helyőrségi feladatokat látott el. Októberben a szerbiai frontra kellett volna vonulnia, de közbejött Linder Béla fegyverletelteli parancsa, s ennek hatására az ezred felbomlott.

A háború után a volt ezredtársak tartották egymással a kapcsolatot, ezred emléknapokat rendeztek, és 1932. október 30-án felavatták az ezred emlékművét Miskolcon, a Rudolf laktnya előtt.

A m. kir. 10. honvéd gyalogezred

A kiegyezés után lehetővé vált, hogy a hadseregen belül magyar gyalogos- és huszárezredek alakuljanak. Miskolcon 1890-ben szervezték meg a 15. gyaloghadosztályt és a 30. gyalogdandár kötelékében a magyar szolgálati és vezényleti nyelvű gyalogezredet. Az ezred az éppen akkor elkészült József laktnyában kapott helyet. Első parancsnoka Lehoczky György „valóságos” ezredes volt, aki előzőleg az ugyancsak 10. számú féldandár élén állott.

Az ezred I. zászlóalja Miskolcon, a II. Egerben, a III. Sátoraljaújhelyben állomásozott. Ennek megfelelően utánpótlási és hadkiegészítési területe Borsod, Heves és Zemplén vármegye volt.

Miskolc városa az ezredet kezdettől fogva háziezrednek tekintette, ugyanakkor a 65-ösök is háziezrednek tartották magukat. Ebben a helyzetben vetélkedés alakult ki a két gyalogezred között. A háború idején a 65-ösök ezredűségükben többször panaszolták, hogy a város nem törődik velük, holott ők a békeidőben mindent megtettek a jó viszony fenntartásáért, és a frontról is állandóan küldözték az üdvözlőleveleket a város vezetőinek különféle alkalmakkor. A város karácsonykor ajándékokat küldött a frontra, küldöttség látogatta meg Erdélyben a 10-eseket, de a 65-ösök mindebből kimaradtak.

A 10-es honvédeket a 65-ösökkel csaknem egy időben, de mindenképpen az elsők között, Doroghy Daubner Samu ezredes vezette az orosz frontra. 1914 őszén a parancsnokságot Kádár Kotek Béla vette át és vitte 1916 júliusáig. Ekkor Sáfrány Géza lett a parancsnok, akit 1918 októberében Szabó Sándor követett. Az ezred világháborús története arról tanúskodik, hogy a magyar fiúk mindig a legnehezebb frontszakaszokon, és a legnehezebb viszonyok között tel-

jesítették kötelességüket. Közben óriási veszteségeket is szenvedtek. A háború négy éve alatt a miskolci József laktanyából 40ezer honvéd indult ki a frontra.

A tűzkeresztségen 1914. augusztus 26-án a Tarnawatka környéki csatában esett át az ezred. A legalább négyszeres túlerővel szemben nem tudott helyt állni, 20 tiszttel és 516 honvéddel elvesztése árán kénytelen volt visszavonulni. Részes volt később a győztes gorlicei áttörésnek, a Strypa és a Dnyeszter menti csatáknak. Ott volt Limanovánál és küzdött a Brussilow offenzívájában. 1916 őszén és 1917 tavaszán Erdélyben harcolt a románok ellen. Itt a legemlékezetesebb csatát a Csíki-havasokban a Magyaros nevű hegy védelmében vívta 1917. március 8-án. Miskolc város küldöttsége 1918. március 8-án Kézdivásárhelyen ezüst kürtöt adott át az ezrednek Magyaros emlékére.

1918 őszén az olasz frontra átvezényelték az ezredet. Itt a Hét Község Fennsíkján, majd a Brenta völgyében utóvédharcokra kényszerült. November 5-én Szabó Sándor ezredparancsnok olasz fogságba esett. 1918. november végén 300 tépett, fáradt katona érkezett haza. Ekkor az ezred feloszlott.

Az együtt töltött vészterhes idők emléke a megmaradt 10-es honvédekkel a háború után is összetartotta. Alapítványt hoztak létre az özvegyek és árvák támogatására, évente ezrednapon emlékeztek meg a harcokról, emlékmúzeumot alapítottak a háborús emlékekből, és 1927. október 9-én szobrot avattak a Rudolf laktanya kapuja előtt, 1928. május 6-án pedig emléktáblát helyeztek el az egykori laktanya falán.

A második világháború a 10-es honvédek emlékét és a tárgyi emlékeket elsodorta. A közelmúltban a társadalmi szervezetek mozgalma nyomán remény van arra, hogy a tisztviselők utódai új életet leheljenek, és Miskolc város közönsége emlékezni fog fiaira, a hős 10-es honvédekre, s velük együtt a nem kevésbé derekasan helytállt 65-ösökre is.

Tarczai Béla

PÁLYÁZAT DEÁK DÉNES-ÖSZTÖNDÍJRA

A székesfehérvári Deák Dénes Alapítvány kuratóriuma pályázatot hirdet művészettörténész, illetve várostörténész részére.

Az alapító végrendelete értelmében a pályázatot elnyerő alkotó számára a kuratórium a kutatómunka zavartalanul végeztetésére érdekében egy évre biztosítja a tulajdonában levő Budapest, II. kerületi kétszobás lakás használatának jogát (a lakás közüzemi díjainak kifizetése – gáz, villany, telefon – az ösztöndíjast terhelik) valamint évi 1500 dollárnak megfelelő összeget, mely negyedévi bontásban kerül kifizetésre.

Pályázni részletes, egy évre szóló kutatási tervvel, szakmai önéletrajzzal és egy elismert pályatárs írásbeli ajánlásával lehet. Az elbírálás során előnyt jelent, ha a kutatás témája kapcsolódik Székesfehérvárhoz vagy Deák Dénes szellemi örökségéhez, illetve gyűjteményéhez. Pályázatot nyújthat be bármely magyar és külföldi kutató, illetve csoport. Az ösztöndíjat elnyert alkotónak kutatómunkájának összefoglalásaként írásban kell beszámolót készíteni, s két éven belül e kutatási témában megjelenő publikációiban az alapítványt, mint támogatót kötelezően fel kell tüntetnie. Az ösztöndíj legfeljebb egyszer, egy évvel hosszabbítható meg.

A pályázatok beérkezési határideje: 2002. június 17. Az elbírálás határideje: 2002. augusztus 1.

Az ösztöndíj első részlete kifizetésének és a lakásba való beköltözésnek a dátuma 2003. február. Az alapítvány kuratóriuma fenntartja azt a jogát, hogy a díjat megosztva adja, illetve megfelelő pályázat híján ne adja ki.

A pályázatot az alábbi címre kérjük eljuttatni: **Városi Képtár Deák-Gyűjtemény 8000 Székesfehérvár, Oskola u. 1.**

További információ kérhető a fenti címen, illetve a 22/329-431 telefonszámon.